

DOI: 10.31866/2410-1311.41.2023.276693

УДК 39-048.67:[001.895:008(477)]

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ОХОРОНИ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Алла Гаврилюк^{1а}, Христина Плецан^{2b}, Володимир Антоненко^{3b}

¹Доктор наук з державного управління, доцент,

ORCID: 0000-0003-2743-0409

e-mail: etnosvit24@ukr.net

²кандидат наук з державного управління, доцент,

ORCID: 0000-0002-8179-7896

e-mail: k.pletsan@gmail.com

³Доктор географічних наук, професор,

ORCID: 0000-0002-6819-488X

e-mail: antvs@ukr.net

^аКиївський національний університет культури і мистецтва,

Київ, Україна

^бКиївський університет культури,

Київ, Україна

Для цитування:

Гаврилюк, А., Плецан, Х., & Антоненко, В. (2023). Інноваційні вектори збереження, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини українського народу. *Питання культурології*, 41, 63–77. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.41.2023.276693>.

Мета статті — здійснити наукове обґрунтування унікального досвіду факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв щодо розробки та впровадження інноваційних векторів збереження, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини українського народу в межах заходів з організації та проведення щорічної Міжнародної науково-практичної конференції-фестивалю «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації». *Результати дослідження* ґрунтуються на системному аналізі шестирічної науково-просвітницької діяльності учасників Конференції-фестивалю та обґрунтуванні унікальності презентованого інноваційного досвіду в загальнодержавній справі збереження, охорони та популяризації НКС українського народу засобами формальної та неформальної освіти. *Наукова новизна* дослідження полягає в представленні результатів діяльності науково-освітнього кластера, що функціонує на мультикультурній комунікаційній платформі з поширення знань через формальну та неформальну освіти щодо збереження, охорони та популяризації НКС засобами туризму та гостинності на Конференції-

© Гаврилюк А., 2023

© Плецан Х., 2023

© Антоненко В., 2023

Стаття надійшла до редакції: 12.01.2023

фестивалі; підвищенні соціокультурної обізнаності студентства про НКС, залучення їх до всеукраїнських та міжнародних практик обміну досвідом між стейкхолдерами та носіями живої традиції на засадах сталого розвитку. *Висновки.* За результатами набутого досвіду, Конференція-фестиваль: увійшла до заходів Асоціації європейських фестивалів EFFE AWARD «Європа підтримує фестивалі — фестивалі підтримують Європу»; отримала право на використання лейблу «EFFE» як інноваційний науково-освітній, просвітницький, виховний, міждисциплінарний, історико-культурологічний, креативний захід з міжнародною комунікаційною платформою та в цілому реалізує комплексний науковий огляд сучасного стану НКС як національного туристичного продукту, що здійснює промоцію унікальних традицій (звичаїв, обрядів, святкувань) та культурних практик як шедеврів світової та національної спадщини Української держави.

■ **Ключові слова:** нематеріальна культурна спадщина; туризм; гостинність; конференція-фестиваль; кластер; Науково-освітній кластер «Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс»; формальна та неформальна освіта

■ Вступ

Упродовж останнього десятиріччя в Україні значно змінився вектор пізнання основ національної та локальної ідентичностей рідної країни: від особистісного до загальнонаціонального. Для багатьох громадян це питання постало на ментальному рівні, яке потребує і дотепер чималих індивідуальних та колективних зусиль, спрямованих на вивчення духовних засад українського народу. Первинним середовищем, у межах якого закладаються локальні родинні та колективні цінності, є сім'я та освітньо-культурний простір, в якому перебуває індивід. Активно соціалізуючись у суспільстві, формуються базові архетипи українськості: любові та поваги до матері, батька, родини, пращурів, рідної землі; утверджуються почуття гідності, мужності, відваги, патріотизму (Гаврилюк, 2022); набуваються початкові зразки гостинності, щирості, доброзичливості, вихованості, культурно-мистецької та релігійно-духовної обізнаності тощо, які закладають міцний фундамент усвідомлення громадянином України унікальності своєї малі та великої батьківщини й особистої причетності до процесів нації та державотворення.

Особливої актуальності процес збереження нематеріальної культурної спадщини (далі — НКС) набуває в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року, що спричинило введення на території держави воєнного стану (Президент України, 2022). Під загрозою опинилися національні, регіональні, локальні елементи НКС; території, де вони побутують; носії живої традиції; людський ресурс місцевого, регіонального і державного рівня; культурно-мистецькі заклади, що їх популяризують, та інші соціогуманітарні аспекти культурної спадщини.

Саме тому різновекторність духовного розвитку українського суспільства, що проявляється як один з актуальних та дієвих освітньо-просвітницьких засобів впливу на молоде покоління, зосереджується на збереженні, охороні та популяризації НКС і активізує процеси включення цієї тематики до заходів формальної та неформальної освіти.

НКС, проявляючись в усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії НКС; виконавському мистецтві; звичаях, обрядах, святкуваннях; знаннях та практиці, що стосуються природи й Всесвіту та традиційних ремеслах, передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, взаємодії з природою та історією й у комплексі формують передумови для самотності й наступності поколінь, сприяючи повазі до культурного різноманіття та творчості людини (Верховна Рада України, 2003). Ключовим напрямом реалізації правових засад Конвенції НКС людства є охорона НКС, що охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення життєздатності елемента, зокрема його ідентифікації, документування, дослідження, збереження, захисту, популяризації, підвищення його ролі та передачі, безпосередньо заходами формальної та неформальної освіти (Верховна Рада України, 2003).

Для цього в Київському національному університеті культури і мистецтв (далі — КНУКіМ) створено необхідні передумови, адже заклад освіти «є лідером в десятці кращих ВНЗ Європи культурно-мистецького спрямування, в освітньому середовищі якого вдається успішно "приживити" код української самотності культури кожному, формуючи національну ідентичність, патріотизм, активну громадянську позицію» (Поплавський, 2017, с. 31). Проте, якщо деякі факультети університету мають дотичну професійну спеціалізацію, зосереджену на підготовку фахівців, здатних здійснювати заходи зі збереження та популяризації НКС українського народу (факультети: музичного мистецтва; хореографічного мистецтва, кіно і телебачення, дизайну та реклами), то факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу (далі — ФГРІТБ) необхідно було знайти свою наукову, освітню, просвітницьку, виховну площину, яка б дала змогу комплексно охопити й сформувати інноватику цього вектора діяльності.

Упродовж останніх шести років ФГРІТБ вдається успішно впроваджувати інноваційний формат реалізації комплексу заходів з охорони, збереження та популяризації НКС українського народу та його регіональних етнокультурних особливостей, залучаючи до цієї суспільно орієнтованої та соціально відповідальної мети сферу національної та локальної гостинності та туризму. Зазначена діяльність здійснюється ФГРІТБ у рамках щорічної *Міжнародної науково-практичної конференції-фестивалю «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації»* (далі — Конференція-фестиваль), яку факультет організовує та проводить з 2017 року з великим колом партнерів з України та закордону, зокрема з українською діаспорою в багатьох країнах світу.

Важливо й те, що саме у сьгоднішніх реаліях, коли світова спільнота цікавиться українською культурою, історією, автентичністю, є безпрецедентна можливість популяризувати культурний простір України в міжнародному середовищі. Це шанс бути побаченими, почутими і змінити емоційне ставлення до української держави, розширити можливості розповісти про унікальність української культурної самотності світу. Це шанс відкрити культурно-креативну Україну світові (Плецан, 2022b). Тому і постає нагальне питання, особливо в умовах воєнного стану, коли ми в буквальному розумінні боремося за свою

ідентичність — представити результати основних напрямів діяльності ФГРІТБ, які здійснюються через освітньо-просвітницькі, виховні, комунікаційні заходи, що відбуваються упродовж навчального року в межах зазначеної події і засвідчують про вагомий практичний доробок у загальнодержавній справі збереження, охорони та популяризації НКС українського народу засобами формальної та неформальної освіти.

■ Аналіз попередніх досліджень

Активізація практичних заходів із зазначеної тематики з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, носіїв елементів НКС, освітніх закладів, інших стейкхолдерів спонукають українську наукову спільноту до проведення фундаментальних наукових розвідок. Нині в Україні поступово формуються різні вектори дослідження НКС, що дало змогу систематизувати їх.

Досить потужно активізувалися вчені та практики, інтереси яких зосереджуються на особливостях імплементації основних положень Конвенції НКС в Україні; формуванні національного законодавчого поля щодо збереження, охорони та популяризації НКС; пошуку правового та управлінського інструментарію його впровадження; застосування кращих міжнародних практик у сучасних українських реаліях. Серед них: В. Акуленко, Г. Біланич, Л. Біланич, Т. Білецька, І. Григорчак, М. Гринюк, В. Дем'ян, Ін. Ковальчук, Ір. Ковальчук, І. Кудерська, Н. Кудерська, Т. Мазур, О. Мельничук, В. Мещеряков, І. Мищак, Ю. Носік, О. Сишоненко, Я. Петраков, Н. Терес та ін.

Важливими для формування теоретичних засад дослідження НКС є передача та популяризація українського досвіду, що впроваджуються майстрами-носіями елемента НКС, представниками обласних організаційно-методичних центрів культури і мистецтв, керівниками структурних підрозділів місцевих органів влади, науковцями тощо. Наразі поступово зростає інтерес до досліджень НКС окремих регіонів України: Дніпропетровщини (Т. Гарькава, Т. Гончаренко, О. Данилейко, Л. Лук'яненко, В. Назаренко, А. Пікуш, Ю. Смолій та ін.); Закарпаття (О. Дутчак, В. Шикеринець, Ф. Шандор та ін.); Запоріжжя (І. Арсененко, В. Іванова, А. Конох, О. Конох, О. Притула та ін.); Сумщини (А. Гаврилюк, В. Гавриленко, Ю. Гладенко, Л. Минтус, А. Карась, А. Павлова, І. Пурига та ін.); Полтавщини (Я. Барібіна, Н. Свиридчук, О. Щербань та ін.); Харківщини (Н. Акімова, С. Коновалова, Г. Фесенко та ін.); Тернопілля (Н. Волощук, Т. Демкура, Х. Плецан та ін.); Черкащини (А. Сінько та ін.) та ін.

Особливого дослідницького інтересу набуває туристична тематика в контексті збереження, охорони та популяризації НКС в умовах чітко окресленого локального простору, що формує на цій підставі яскраві зразки атрактивності території, її культурно-етнографічної та природної привабливості в умовах сталого розвитку. Цим актуальним питанням присвячені праці таких дослідників і практиків, як: І. Арсененко, В. Дем'ян, О. Донцов, С. Дичковський, А. Гаврилюк, Ю. Гладенко, К. Поливач та ін.

Ретроспективний аналіз науково-практичної літератури дає змогу зауважити, що поза увагою залишаються питання поширення практичного досвіду

закладів вищої освіти щодо збереження, охорони та популяризації НКС українського народу. З огляду на це досвід ФГРІТБ КНУКІМ у рамках заходів з організації та проведення Конференції-фестивалю як унікальної за формою та змістом науково-практичної, просвітницької, патріотичної події в Україні й закордоном є актуальним та затребуваним в умовах сьогодення.

Саме на цей аспект і буде зосереджена мета статті з урахуванням науково-освітніх, просвітницьких, виховних, міждисциплінарних, історико-культурологічних, креативних, інноваційних переваг Конференції-фестивалю, а також на презентації ключових напрямів діяльності ФГРІТБ КНУКІМ у процесі організаційної підготовки та проведення заходу.

Загалом Конференція-фестиваль є мультикультурною комунікативною платформою з поширення знань формальної і неформальної освіти з питань збереження, охорони та популяризації НКС засобами туризму, що спрямована на підвищення рівня обізнаності студентської молоді про НКС, долучення їх до всеукраїнських та міжнародних практик обміну досвідом між науковцями, громадськістю, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, представниками туристичного бізнесу, іншими стейкхолдерами та носіями живої традиції. Важливим аспектом є залучення всіх учасників до туристичної промоції територій місць побутування елементів НКС з урахуванням принципів сталого розвитку.

Основними дослідницькими векторами, які висвітлюються під час наукової частини конференції-фестивалю, є: формальна і неформальна освіта у сфері НКС; менеджмент популяризації та збереження НКС на державному і регіональному рівнях; підтримка та просування фестивального руху як форми популяризації НКС в умовах сталого розвитку туризму; виявлення світових на національних локальних гастрономічних трендів як форм популяризації НКС; промоція кращих креативних практик використання НКС як об'єктів й ресурсів туризму і креативних індустрій.

■ **Мета статті**

Мета статті — здійснити наукове обґрунтування унікального досвіду факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв щодо розробки та упровадження інноваційних векторів збереження, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини українського народу в межах заходів з організації та проведення щорічної Міжнародної науково-практичної конференції-фестивалю «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації».

■ **Результати дослідження**

Інноваційний формат Конференції-фестивалю дає змогу виокремлювати не лише важливі наукові завдання, а й щорічно залучати до участі в науково-просвітницьких заходах носіїв живої традиції, які здійснюють багатоформатні зустрічі зі студентською молоддю, науково-педагогічним колективом, партнерами університету через креативні інструменти (майстер-класи, презентації, відкриті

лекції, творчі лабораторії тощо) (Плецан, 2022а). Фестивальна частина івенту є простором виставкового та візуального мистецтва, що демонструє надбання національної кухні, фольклору та традиційної майстерності. Це унікальна практико-орієнтована платформа проведення творчих лабораторій, які об'єднують носіїв НКС із різним статусом. Тобто тих, хто занесений до Репрезентативного списку НКС людства, тих, хто просуває елемент НКС, а також тих, хто включений до національного та регіонального реєстрів. Загалом щороку у фестивальній частині конференції для усіх учасників презентується до 10 елементів НКС України. Так, за підсумками п'яти конференцій (2017–2019 та 2021–2022 рр.) обговорено проблеми охорони, популяризації та використання як ресурсів туризму 16 елементів із національного реєстру.

Важливо наголосити, що за роки проведення Конференції-фестивалю партнерами та учасниками заходів стали близько 1800 осіб. Серед них:

– *Центр розвитку «Демократія через культуру»* (директор, представник глобальної мережі фасилітаторів ЮНЕСКО з питань НКС — О. Буценко; заступник директора — В. Дем'ян);

– *Петриківська об'єднана територіальна громада Дніпропетровської області* (майстри народної творчості — О. Данилейко, Н. Підгірня; директор Комунального закладу «Петриківська дитяча художня школа ім. Т. Я. Пати» — Л. Лук'яненко, голова громади — О. Гавриленко);

– *представники Івано-Франківщини: Благодійна організація «БФ "Автентика Гуцульщини"»* (голова БО, майстриня-керамістка, заслужений діяч мистецтв України — М. Гринюк; магістр, дизайнер одягу, модератор БО — О. Данищук, майстер косівської кераміки — М. Сусак); *Косівський інститут декоративного і прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв* (кандидат мистецтвознавства, професорка кафедри прикладного та декоративного мистецтва Косівського інституту декоративного і прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв — М. Гринюк; студент-магістрант М. Чорний); *Косівське училище прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв* (завідувачка відділу рисунка та живопису — Х. Урбанська); ткаля, майстриня сорочок-«рукавівок» із с. Вербоivecь Косівського району — З. Господарюк; *Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»* (директор, кандидат с.-г. наук — В. Лосюк, ткаля-ліжницарка Г. Копильчук);

– *делегати від Сумщини*: представники обласної державної адміністрації (керівник апарату — Д. Живицький, начальник відділу промоції та туризму — Ю. Гладенко); начальник відділу нематеріальної культурної спадщини *Сумського обласного науково-методичного центру культури і мистецтв*, координаторка складання Регіонального переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Сумської області — В. Гавриленко; автор ідеї проєктів «Край пригод», «Сковорода. Гастробайки», гастрофестивалю «Слобожанські смаки» — Є. Серебряков; *Кролевецька міська об'єднана територіальна громада* (директор Комунального закладу «Музей кролевецького ткацтва» — Г. Ніжнік; зберігач фондів І. Пурига; майстер художнього ткацтва В. Гецевич); *члени Кролевецької районної дитячої громадської організації «Центр українознавства "Гідність"»* (керів-

ник — С. Марченко; модельєри громадського проєкту «27 вишиванок до 27 річниці незалежності України» — Т. Герман та А. Герман, школярі — члени ГО);

– *представники Житомирщини: Андрушівська територіальна громада* (голова — Г. Білецька, начальник відділу культури та туризму Андрушівської міської ради, випускниця Академії культурного лідера — Н. Рудницька; майстриня з виготовлення картин із солоного тіста — В. Кравчук та ін.); *Лузька територіальна громада* (народний аматорський фольклорний колектив «Бовсунівські бабусі», художній керівник Будинку культури с. Бовсуни — М. Карповець);

– *громада Тернопільщини* (кандидат економічних наук, віцепрезидент з регіонального співробітництва Міжнародної торгової палати ІСC Ukraine, старший віцепрезидент Національної туристичної організації України, меценат, підприємець, колекціонер, засновник громадської організації «Туристична Асоціація Тернопілля»; засновник проєктів «Життя в стилі ЕСО», «MESH Business Course», «Під зорею Пінзеля», етногалереї «Спадок» — Т. Демкура; заступник начальника УДСЯО в Тернопільській області, голова громадської організації «Туристична Асоціація Тернопілля», керівник проєктів БО «Благодійний фонд родини Демкур» — Н. Волощук);

– *Комунальна установа «Лузький обласний центр народної творчості»* (провідний методист з розвитку декоративно-прикладного мистецтва та традиційних видів ремесел — Н. Стрельцова);

– *Донецький обласний навчально-методичний центр культури Управління культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації* (завідувачка відділу краєзнавства та туризму — В. Лимаренко);

– *представники Полтавщини: фондаторка ЕтноЕкоАгроСадиби-музею «Лялина Світлиця»*, доктор історичних наук, старший викладач кафедри історії музеєзнавства та пам'яткознавства Харківської державної академії, етнолог — О. Щербань; проєктна менеджерка ГО «Save Poltava», івент-менеджерка, авторка та організаторка *благодійного культурно-гастрономічного фестивалю «До Енея на гостину»*, кураторка фестивалю «Опішня СЛИВА-фест» та співавторка *туристичного велоквесту «Макітра опішнянських слив»*, членкиня міжнародного фестивалю «Полтавська галушка», членкиня *Координаційної ради з Туризму та курортів Полтавської ОДА, учасниця проєкту «Школа гідів»*; власник садиби зеленого туризму «Етнопоселення Старий Хутір» та *броварні «Опоченське»* — О. Куденець; *ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»* (кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, депутатка *Полтавської обласної ради*, членкиня постійної депутатської комісії з питань молодіжної політики, спорту та туризму, заступниця голови *Координаційної ради з туризму та курортів Полтавської облдержадміністрації*, регіональна координаторка з розвитку мережі «Greenways Ukraine» — Я. Барібина);

– *представники Хмельниччини* (директор Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва — А. Клименко, який презентував відтворення та популяризацію елементів нематеріальної культурної спадщини на Хмельниччині. А також майстер народної вишивки, засновниця творчої майстерні «Божена» — Б. Філатова);

— *Одеський обласний центр української культури* (директор, лауреатка премії імені Р. Палецького, лауреатка премії за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини у 2020 році Міністерства культури та інформаційної політики України, національна експертка з питань НКС України — В. Вітос);

— *О. Вакуленко* — художниця, графічна дизайнерка, членкиня Національної спілки майстрів народного мистецтва України, яка презентувала *Слобожанський край Харківщину* із серією майстер-класів, на яких студенти могли ознайомитися з українською традиційною технікою вирізання орнаментів із папери «витинанка» та креативно попрацювати з барвою кольорів під час створення патріотичної розмальовки «Український міфосвіт». Неперевершеною була демонстрація авторських суконь майстрині під час гала-концерту учасників Конференції-фестивалю;

— *Самчиківська дитяча художня школа традиційного народного мистецтва Хмельницької області* (директор — В. Раковський);

— *Народний фольклорний колектив «Червона калина» з с. Лука, Києво-Святошинського району Київської області* (художній керівник — Є. Лабунська);

— *Всеукраїнська федерація роботодавців у сфері туризму* (голова ради, радник з регіонального розвитку Програми U-LEAD з Європою — Т. Тимошенко);

— *автор проєкту та інвестор інноваційного закладу «Музей становлення української нації»* — В. Галан та багато інших учасників.

Варто наголосити на тому, що особливу зацікавленість до роботи Конференції-фестивалю проявляють колеги із профільних закладів освіти, серед яких: співорганізатор і партнер *Йозеф Затько* — JUDr., доктор філософії, почесний доктор, почесний професор, LL.M, MBA Президент Європейського інституту безперервної освіти (EIDV), засновник Східно-Європейської агенції розвитку (EEDA) (Словацька Республіка); представники кафедри країнознавства та туризму *Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (*завідувачка кафедри, доктор географічних наук, професор — О. Любіцева*); викладачка кафедри туризму *Національного університету фізичного виховання та спорту України*, кураторка проєкту внесення елемента НКС «вишивка білим по білому» м. Решетилівки до Національного переліку України, старший науковий співробітник *Всеукраїнського центру вишивки та килимарства* — О. Безносюк; представники кафедри туризму *Університету «КРОК»* (*завідувачка кафедри, кандидат економічних наук, доцент — Л. Мелько*) та колеги з інших закладів вищої освіти України.

Особливої уваги заслуговує участь у Конференції-фестивалі багатонаціональної спільноти українського народу. Серед постійних учасників-партнерів фестивалю:

— *Громадська організація «Вірменське товариство культурних зв'язків АОКС-Україна»*, директорка Регіонального НД Центру з вивчення української та вірменської діаспори, директорка Музею С. Параджанова Київського міжнародного університету — О. Оганесян;

— *EMBASSY OF HUNGARY — HUNGARIAN TOURISM Information Office* (*Угорщина*), представник С. Кабиш;

— *Громадська організація «Мелітопольське національно-культурне караїмське товариство "Джамаат"» та Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького* (проректор, кандидат географічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, популяризаторка традиції приготування караїмських пиріжків (*етъ аякълакъ*) — О. Арабаджи; кандидат географічних наук, старший викладач — О. Топалова);

— *Громадська організація «АЛЕМ»* (голова, популяризаторка вивчення та збереження культури кримських татар, зокрема традиційного орнаменту в декоративно-ужитковому мистецтві кримських татар (Орьнек), — Е. Аджієва; заслужений художник України, член Національної спілки художників України, носій живої традиції кримськотатарського орнаменту Орьнек та знань про нього — М. Чурлу; директорка ресторану «Кримський дворик» — Л. Козакевич та ін. учасники);

— *Громадська організація «Міміноші»* (відома рестораторка, популяризаторка грузинської кухні як національного бренду НКС — Т. Буїшвілі) та ін.

Зважаючи на ці позиції та інноваційно-креативний формат, Конференція-фестиваль у 2019 році увійшла до заходів *Асоціації європейських фестивалів EFFE AWARD «Європа підтримує фестивалі — фестивалі підтримують Європу»*. Відповідно отримала право на використання лейблу «EFFE», що засвідчує про дотримання стандартів якості. Серед них: приналежність до європейської мистецької, культурної та соціальної реальності, що мають цілісну та кураторську мистецьку програму представлення; підтримка постійного мистецького розвитку; надання можливостей митцям творити та бути представленими в програмі інноваційних заходів Конференції-фестивалю; демонстрація причетності до розвитку місцевих громад, розвиваючи локальні, регіональні, загальнонаціональні та міждержавні зв'язки; залучення до своїх проєктів місцеве населення та різнобікову аудиторію, зокрема молодь; допомога у формуванні, заохоченні та просуванні міжкультурного діалогу; використання інноваційних підходів до проведення та залучення широких аудиторій учасників, зокрема через освітні програми (*наведений вище перелік учасників та напрямів діяльності про це засвідчує — прим. авторів*) (European Festivals Association, n.d.). Отже, Конференція-фестиваль відповідає всім означеним критеріям і гідно утримує високий рівень престижного європейського визнання.

Вважаємо доцільним наголосити на тому, що Конференція-фестиваль щороку поповнюється креативними векторами співробітництва. У 2021 р. захід розширився ще одним творчо-практичним вектором співпраці з представниками української діаспори, які за кордоном популяризують етнокультурну спадщину українців, серед яких амбасадорки з України в Туреччині, Італії, Австралії, які презентували колосальний практичний досвід. Зокрема, голова та ідейний лідер ГО «Чорноморська Асоціація Українців» (м. Самсун, Туреччина) — *Л. Шимко*; голова громадської організації «Україна Плюс», співорганізатор мультикультурного фестивалю «Ритми і танці світу» (м. Джавера-дель-Монтелло, провінція Тревизо, регіон Венето) — *Т. Позднякова*; голова громадської організації «Українська родина» (м. Анталія, Туреччина) — *В. Михайлова*; віцепрезидентка Світового Конгресу Українців у країнах Південної, Південно-Східної Азії, Африки, Австралії та Нової Зеландії; голова Об'єднання українців

Нової Зеландії (Північ) 2010–2013; власник туристичної компанії «Beyond Tours Ltd» Нова Зеландія 2003–2018, голова відділу «Мальви» Союзу Українок Австралії, штат Вікторія; менеджерка тендерних проєктів Vox Hill Institute, Австралія — *Н. Пошивайло-Тауер*.

Необхідно зазначити, що науково-практична та дослідницька тематика НКС є складовою формальної освіти в КНУКіМ. Для студентів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 242 «Туризм» здійснюється викладання авторської навчальної дисципліни «Атрактивні ресурси НКС ЮНЕСКО» (*доктор державного управління, доцент — А. Гаврилюк*), а також проводяться польові дослідження щодо вивчення національних, регіональних та локальних традицій поширення практик з охорони, збереження та популяризації елементів НКС України в культурно-мистецьких закладах (Дніпропетровщини, Вінниччини, Івано-Франківщини, Житомирщини, Київщини, Одещини, Полтавщини, Сумщини, Тернопільщини, Харківщини, Хмельниччини, Чернігівщини та інших регіонів). Логічною складовою комплексу охоронно-промоційних заходів упродовж навчального року є залучення до співпраці фахівців із різних наукових та суспільних сфер, які популяризують традиції народного музичного, хореографічного, сценічного мистецтва та дизайну і привносять своє фахове бачення у процес охорони, збереження та популяризації елементів НКС та включення авторських креативних форматів до програм туристичного ознайомлення з українською етнокультурною спадщиною іноземців та громадян України.

Варто зазначити, що постійним інформаційно-просвітницьким партнером ФГРІТБ КНУКіМ у питаннях охорони, збереження та популяризації НКС є Наукова бібліотека КНУКіМ (директор, кандидат культурології, доцент — *В. Кушнар'юв*; завідувачка науково-методичного відділу — *О. Скаченко*). На сайті бібліотеки розміщено інтегрований електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Нематеріальна культурна спадщина України» (б.д.) з англійською версією (Skachenko, 2014), що містить: довідкову інформацію про історію та унікальність елемента; біографічну довідку про сучасних носіїв живої традиції; бібліографічну інформацію про книги, каталоги, альбоми майстрів народних ремесел та статті в наукових і періодичних виданнях, які присвячені петриківському розпису, косівській мальованій кераміці, крелевецькому переборному ткацтву, козацьким пісням Дніпропетровщини. У тісній колаборації проводиться плідна науково-просвітницька діяльність, результати якої висвітлюються у друкованих виданнях (Gavrilyuk et al., 2020).

Представлений широкий спектр напрямів діяльності та географічне різноманіття учасників Конференції-фестивалю упродовж шести років проведення засвідчує про успішну апробацію на базі КНУКіМ та Київського університету культури (далі — КУК) інноваційного формату *Науково-освітнього кластера «Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс»*, що функціонує за допомогою активної участі різноманітних інституцій, підприємств, державних структур, представників громадськості, які формують організаційно-інституційне поле структури кластера, і дії яких спрямовані на надання високої якості науково-освітніх послуг та формування конкурентоздатних фахівців у цій сфері.

Важливою умовою функціонування науково-освітнього кластера є розподілена між всіма учасниками здатність використовувати ресурси, необхідні для просування НКС засобами туризму та гостинності. Це завдання є нелегким, оскільки передбачає підтримку численних ініціатив, інновацій та інтересу між зацікавленими учасниками діяльності кластера та використовує локальні можливості території побутування елемента, виключно в інтересах громади, яка є бенефіціаром такої спадщини. Серед атрибутів кластерного утворення такі: цілі, які покладені в основу створення кластера; інструментарій співпраці учасників кластерних відносин, які представляють ядро та основу, що здатні генерувати ідеї та можуть сприяти формуванню знань, компетенцій, навичок, необхідних для просування НКС засобами туризму. В основі кластерного розвитку лежить кількісний та якісний склад учасників кластера щодо здатності виявляти туристичну атрактивність світових та національних ресурсів НКС та використовувати її потенціал для туристичної промоції території, де побутує елемент на засадах інноваційності, інформативності, креативності, соціального та публічно-приватного партнерства.

Вихідними положеннями кластерного утворення є ядро та основа. У контексті *Науково-освітнього кластера «Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс»* ядром є спільна діяльність, ініціативні дії та внутрішньо-організаційна співпраця між факультетами готельно-ресторанного і туристичного бізнесу в КНУКіМ та КУК, де формуються компетентності конкурентоздатних фахівців, що забезпечуватимуть надання якісних туристичних послуг із популяризації національної та світової НКС. Саме ці навчальні заклади виконують провідну роль координаційного центру, здійснюють ресурсне та організаційне забезпечення між всіма суб'єктами кластера, що пов'язані між собою тісними зв'язками.

До складу координаційного центру *Науково-освітнього кластера «Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс»* за згодою входять представники мережі фасилітаторів ЮНЕСКО від України; керівники обласних та районних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, що забезпечують розвиток туризму та культури, зокрема НКС на локальних рівнях; представники органів місцевого самоврядування; туристичного бізнесу; науковці; студенти; громадські організації та об'єднання, які представляють інтереси майстрів народних промислів та всіх можливих учасників, які безпосередньо зацікавлені в збереженні НКС в Україні.

Висновки

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що популяризація НКС через Конференцію-фестиваль, заходи формальної та неформальної освіти упродовж навчального року, використання її освітньо-просвітницького, національно-патріотичного потенціалу сприяє формуванню особливого статусу Конференції-фестивалю в розбудові єдиного інформаційно-культурного простору країни. Це забезпечує міжнаціональний, міжрегіональний, поліетнічний діалог культур, утвердження толерантності та взаєморозуміння в суспільстві, слугує важливим ресурсом розвитку туризму в регіонах України на засадах сталості.

З викладеного вище констатуємо, що *Міжнародна науково-практична конференція-фестиваль «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації»* як науково-освітній, просвітницький, виховний, міждисциплінарний, історико-культурологічний, креативний, інноваційний захід є інтеркультурною комунікаційною платформою, що здійснює комплексний науковий огляд сучасного стану НКС як національного туристичного продукту та сприяє визнанню унікальних традицій (звичаїв, обрядів) і культурних практик шедеврами світової та національної спадщини України.

Про це засвідчує приналежність Конференції-фестивалу до Асоціації європейських фестивалів EFFE AWARD «Європа підтримує фестивалі — фестивалі підтримують Європу» та надає змогу використовувати лейбл організації «EFFE».

Інноваційним напрямом діяльності в рамках організаційних заходів Конференції-фестивалу є використання кластерного підходу в процесі функціонування *Науково-освітнього кластера «Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс»* і засвідчує про формування фахових компетентностей за спеціальністю 242 «Туризм», 241 «Готельно-ресторанна справа», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» освітніх ступенів бакалавр та магістр; створює умови для проведення польових досліджень у регіонах побутування елементів НКС та виявлення живої традиції їх поширення; актуалізує застосування новітніх форматів у питаннях збереження, охорони та популяризації НКС, особливо в умовах воєнного стану. Саме цей напрям і плануємо розширювати під час подальших науково-практичних видів діяльності ФГРІБ КНУКІМ.

■ Список посилань

- Верховна Рада України. (2003, 17 жовтня). *Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
- Гаврилюк, А. М. (2022). Архетипно-нарративний підхід до соціогуманітарного розвитку України в умовах воєнного стану. *Питання культурології*, 40, 149–165.
- Нематеріальна культурна спадщина України: Інтегрований електронний інформаційно-бібліографічний ресурс*. (б.д.). Наукова бібліотека Київського національного університету культури та мистецтв. <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/>
- Плецан, Х. В., (2022a). Фестивалі як драйвери розвитку креативних індустрій: історико-культурологічний підхід. *Питання культурології*, 39, 194–209. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256927>
- Плецан, Х. В., (2022b). Historical and Cultural Heritage and Preservation of Traditions during Ethno-festivals in the Space of Creative Industries. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*, 5, 70–80. <http://nrpcult.ukma.edu.ua/issue/view/15822>
- Поплавський, М. (2017, 25–26 жовтня). Київський національний університет культури і мистецтв як освітній простір популяризації нематеріальної культурної спадщини. В *Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації*, [Матеріали конференції] (с. 30–34), Київ, Україна. Київський національний університет культури і мистецтв.

Президент України. (2022, 24 лютого). *Про введення воєнного стану в Україні* (Указ № 64). <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

Факультет готельно-ресторанного і туристичного бізнесу. (б.д.) Науково-практичні конференції. Інноваційна освітня платформа. Взято 20 лютого, 2023, з <https://fgribt.knukim.edu.ua/home/konferencii.html>

European Festivals Association (n.d.). EFFE Label. Retrieved February 20, 2023, from <https://www.festivalfinder.eu/effe-label>

Havryliuk, A., Rybka, L., & Skachenko, O. (2020). Activities of the Innovative Project «Treasures of the Nation» by the Scientific Library of the Kyiv National University of Culture and Arts. *Culture and Arts in the Modern World*, 21, 54–68. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.21.2020.208236>

Skachenko, H. (Comp.). (2014). The Nation Treasures. Information and bibliographic resource «Ukrainian intangible cultural heritage». *Kyiv National University of Culture and Arts Scientific Library*. <http://skarbi-natsiyi.tilda.ws>

References

European Festivals Association (n.d.). EFFE Label. Retrieved February 20, 2023, from <https://www.festivalfinder.eu/effe-label> [in English].

Faculty of hotel and restaurant and tourism business. (b.d.) Naukovo-praktychni konferentsii. Innovatsiina osvitiina platforma [Scientific and practical conferences: Innovative educational platform]. Retrieved February 20, 2023, from <https://fgribt.knukim.edu.ua/home/konferencii.html> [in Ukrainian].

Havryliuk, A. M. (2022). Arkhetypno-naratyvnyi pidkhid do sotsiohumanitarnoho rozvytku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Archetypal-narrative approach to socio-humanitarian development of Ukraine under martial law]. *Issues in Cultural Studies*, 40, 149–165 [in Ukrainian].

Havryliuk, A., Rybka, L., & Skachenko, O. (2020). Activities of the Innovative Project "Treasures of the Nation" by the Scientific Library of the Kyiv National University of Culture and Arts. *Culture and Arts in the Modern World*, 21, 54–68. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.21.2020.208236> [in English].

Nematerialna kulturna spadshchyna Ukrainy: Intehrovanyi elektronnyi informatsiino-bibliografichni resurs [Intangible cultural heritage of Ukraine: Integrated electronic information and bibliographic resource]. (n.d.). Scientific library of the Kyiv National University of Culture and Arts. <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/> [in Ukrainian].

Pletsan, Kh. V., (2022a). Festyvali yak draivery rozvytku kreatyvnykh industrii: istoryko-kulturolohichni pidkhid [Festivals as drivers of the development of creative industries: a historical and cultural approach]. *Issues in Cultural Studies*, 39, 194–209. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256927> [in Ukrainian].

Pletsan, Kh. V., (2022b). Historical and Cultural Heritage and Preservation of Traditions during Ethno-festivals in the Space of Creative Industries [Historical and Cultural Heritage and Preservation of Traditions during Ethno-festivals in the Space of Creative Industries]. *NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture*, 5, 70–80. <http://nrpcult.ukma.edu.ua/issue/view/15822> [in Ukrainian].

- Poplavskiy, M. (2017, October 25–26). Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv yak osvittnij prostir populyaryzatsii nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Kyiv National University of Culture and Arts as an educational space for the promotion of intangible cultural heritage]. In *Nematerialna kulturna spadshchyna yak suchasnyi turystychnyi resurs: dosvid, praktyky, innovatsii* [Intangible cultural heritage as a modern tourist resource: experience, practices, innovations], [Proceedings of the Conference] (pp. 30–34), Kyiv, Ukraine. Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- President of Ukraine. (2022, February 24). *Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini* [On the introduction of martial law in Ukraine] (Decree No 64). <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
- Skachenko, H. (Comp.). (2014). The Nation Treasures. Information and bibliographic resource "Ukrainian intangible cultural heritage". *Kyiv National University of Culture and Arts Scientific Library*. <http://skarbi-natsiyi.tilda.ws> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, October 17). *Konventsiiia pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny* [Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text [in Ukrainian].

■ INNOVATIVE VECTORS OF PRESERVATION, PROTECTION, AND PROMOTION OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

■ Alla Havryliuk^{1a}, Khrystyna Pletsan^{2b}, Volodymyr Antonenko^{3b}

■ ¹DSc in Public Administration, Associate Professor,
ORCID: 0000-0003-2743-0409
e-mail: etnosvit24@ukr.net

²PhD in Public Administration, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-8179-7896
e-mail: k.pletsan@gmail.com

³DSc in Geography, Professor
ORCID: 0000-0002-6819-488X
e-mail: antvs@ukr.net

^aKyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

^bKyiv University of Culture,
Kyiv, Ukraine

The aim of the article is to provide a scientific basis for the unique experience of the Faculty of Hotel, Restaurant, and Tourism Business of the Kyiv National University of Culture and Arts in the development and implementation of innovative vectors of preservation, protection, and promotion of the intangible cultural heritage (ICH) of the Ukrainian people within the framework of the organisation and holding of the annual International Scientific and Practical Conference-Festival Intangible Cultural Heritage as a Modern Tourist Resource: Experience, Practices, Innovations. The research *results* are based on a systematic analysis of the six-year scientific

and educational activities of the Conference-Festival participants and the justification of the uniqueness of the presented innovative experience in the national preservation, protection, and promotion of the Ukrainian people's intangible cultural heritage through formal and informal education. *The scientific novelty* of the study consists in presenting the results of the activities of the scientific and educational cluster, which operates on a multicultural communication platform for the dissemination of knowledge through formal and informal education regarding the preservation, protection, and promotion of ICH by means of tourism and hospitality at the Conference-Festival; increasing students' socio-cultural awareness of ICH, involving them in all-Ukrainian and international experience-sharing practices between stakeholders and bearers of a living tradition on the basis of sustainable development. *Conclusions.* Based on the experience gained, the Conference-Festival: was included in the events of the European Festivals Association EFFE AWARD Europe for Festivals, Festivals for Europe; received the right to use the EFFE label as an innovative scientific-educational, educational, interdisciplinary, historical-cultural, creative event with an international communication platform and, in general, implements a comprehensive scientific review of the current state of the intangible cultural heritage as a national tourist product that promotes unique traditions (customs, rites, celebrations) and cultural practices as masterpieces of the world and national heritage of the Ukrainian state.

■ **Keywords:** intangible cultural heritage; tourism; hospitality; conference-festival; cluster; Scientific and educational cluster "Intangible cultural heritage as a tourist resource"; formal and informal education

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.